

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Asesiad o Gynaliadwyedd Ariannol – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2019-20

Dyddiad cyhoeddi: July 2020

Cyfeirnod y ddogfen: 1735A2021-22

Paratowyd y ddogfen hon ar gyfer defnydd mewnol Cyngor Sir Ynys Môn fel rhan o waith a gyflawnir yn unol ag Adran 17 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 ac adran 18 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Ni chymerir unrhyw gyfrifoldeb gan yr Archwilydd Cyffredinol na staff Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu gyflogai arall yn eu cymhwyster unigol, nac mewn perthynas ag unrhyw drydydd parti.

Os ceir cais am wybodaeth y gall y ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000.

Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer o ran trin ceisiadau a ddisgwyllir gan awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partion perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partion perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

This document is also available in English. Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Alan Hughes a Jeremy Evans dan gyfarwyddyd Huw Rees a Richard Harries.

Cynnwys

Nid yw parhau i gyllido arbedion heb eu gwireddu a gorwariannau ar ddiwedd y flwyddyn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn gynaliadwy, ac mae angen i'r Cyngor ddatblygu strategaeth ariannol fwy gynaliadwy i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd.

Adroddiad cryno 4

Adroddiad manwl

Nid yw parhau i gyllido arbedion heb eu gwireddu a gorwariannau ar ddiwedd y flwyddyn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn gynaliadwy, ac mae angen i'r Cyngor ddatblygu strategaeth ariannol fwy gynaliadwy i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd 7

Mae angen i'r Cyngor adolygu ei strategaeth ariannol i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd 7

Bu gan y Cyngor orwariant ar y cyfan dros y blynyddoedd diwethaf ac mae'n dyrannu adnoddau ychwanegol sylweddol i ariannu'r pwysau mwy mewn gwasanaethau allweddol 8

Mae gan y Cyngor hanes o gyflawni elfen sylweddol o arbedion wedi'u cynllunio, ond mae arbedion heb eu cyflawni'n creu pwysau ariannol ychwanegol; mae'r Cyngor yn debygol o gael bod adnabod a chyflawni arbedion yn her gynyddol yn y dyfodol 10

Nid yw defnydd parhaus y Cyngor o gronfeydd wrth gefn i ariannu diffygion yn ystod y flwyddyn a gwariant refeniw wedi'i gynllunio'n gynaliadwy 12

Mae cyfraddau casglu'r dreth gyngor wedi aros yn sefydlog ac mae'r dreth gyngor fel cyfran o incwm y Cyngor wedi tyfu dros y degawd diwethaf 13

Nid oes gan y Cyngor brosiectau sydd â ffocws masnachol llwyr ac mae lefelau benthyca ar y cyfan ar fin cynyddu 14

Adroddiad cryno

Crynodeb

Yr hyn y gwnaethom ei adolygu a pham

- 1 Roedd y prosiect yn ceisio asesu cynaliadwyedd sefyllfa ariannol cynghorau yn y tymor byr a chanolig.
- 2 Roedd hyn yn cynnwys ffocks ar strategaeth ariannol pob cyngor yn ogystal ag adolygu rhai 'dangosyddion' ariannol o sefyllfa ariannol pob cyngor mewn perthynas â'r canlynol:
 - Perfformiad yn erbyn y gyllideb
 - Cyflawni cynlluniau arbedion
 - Defnyddio cronfeydd wrth gefn
 - Y dreth gyngor
 - Benthycia

Arddangosyn 1: ynglŷn â'r Cyngor

Mae'r arddangosyn hwn yn nodi peth gwybodaeth gefndir am gyllideb referniw net y Cyngor, nifer y staff y mae'n eu cyflogi a gwerth ei asedau sefydlog

Roedd cyllideb referniw net y Cyngor ar gyfer 2019-20 yn £135m

Mae'r Cyngor yn cyflogi tua 3,200 o bobl

Roedd asedau sefydlog y Cyngor ar 31 Mawrth 2019 yn £396m

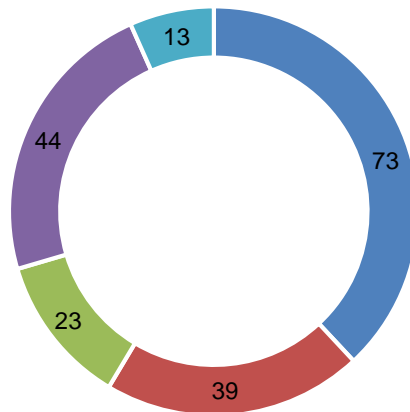
Ffynhonnell: Gwefan Cyngor Sir Ynys Môn

- 3 Fe gynhaliom ni'r asesiad hwn am ein bod wedi adnabod cynaliadwyedd ariannol fel risg i allu cynghorau i sefydlu trefniadau priodol i sicrhau gwerth am arian o ran defnyddio adnoddau. Yn rhannol, cafodd hyn ei oleuo gan brofiadau diweddar rhai cynghorau yn Lloegr, ein gwybodaeth am y sefyllfa ariannol mewn cynghorau yng Nghymru, a'r duedd gyffredinol bod adnoddau ar gyfer llywodraeth leol yn lleihau ar y cyd â galw cynyddol am rai gwasanaethau.

Arddangosyn 2: ffynonellau refeniw'r Cyngor

Mae'r siart cylch isod yn dangos faint o arian y gwnaeth y Cyngor gyllidebu i'w gael o wahanol ffynonellau ariannu yn ystod 2018-19

Ffynonellau refeniw mewn £m

- Grant Cynnal Refeniw gan Lywodraeth Cymru
- Y Dreth Gyngor
- Ardrethi Annomestig Cenedlaethol
- Grantiau penodol
- Ffioedd a Thaliadau

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

- 4 Fe gynhaliom ni'r adolygiad yn ystod y cyfnod rhwng mis Gorffennaf 2019 a mis Rhagfyr 2019.

Yr hyn a ganfuom

- 5 Ar y cyfan, canfuom nad yw parhau i gyllido arbedion heb eu gwireddu a gorwariannau ar ddiwedd y flwyddyn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn gynaliadwy, a bod angen i'r Cyngor ddatblygu strategaeth ariannol fwy gynaliadwy i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
 - mae angen i'r Cyngor adolygu ei strategaeth ariannol i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd;

- bu gan y Cyngor orwariant ar y cyfan dros y blynyddoedd diwethaf ac mae'n dyrannu adnoddau ychwanegol sylweddol i ariannu'r pwysau mwy mewn gwasanaethau allweddol;
- mae gan y Cyngor hanes o gyflawni elfen sylweddol o arbedion wedi'u cynllunio, ond mae arbedion heb eu cyflawni'n creu pwysau ariannol ychwanegol; mae'r Cyngor yn debygol o gael bod adnabod a chyflawni arbedion yn her gynyddol yn y dyfodol;
- nid yw defnydd parhaus y Cyngor o gronfeydd wrth gefn i ariannu diffygion yn ystod y flwyddyn a gwariant refeniw wedi'i gynllunio'n gynaliadwy;
- mae cyfraddau casglu'r dreth gyngor wedi aros yn sefydlog ac mae'r dreth gyngor fel cyfran o incwm y Cyngor wedi tyfu dros y degawd diwethaf; ac
- nid oes gan y Cyngor brosiectau sydd â ffocws masnachol llwyr ac mae lefelau benthyca ar y cyfan ar fin cynyddu.

Adroddiad manwl

Nid yw parhau i gyllido arbedion heb eu gwireddu a gorwariannau ar ddiwedd y flwyddyn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn gynaliadwy, ac mae angen i'r Cyngor ddatblygu strategaeth ariannol fwy gynaliadwy i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd

Mae angen i'r Cyngor adolygu ei strategaeth ariannol i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd

Pam fod cynllunio ariannol strategol yn bwysig

- 6 Mae strategaeth ariannol eglur a chadarn yn bwysig i adnabod y lefel debygol o gyllid sydd ar gael i gyngor, yn ogystal â lefel ddisgwyliedig y galw am wasanaethau a chost eu darparu. O ystyried y pwysau o ran cyllid a fu'n ddiweddar ac a ragwelir ar gyfer yr holl gynghorau mae hefyd yn bwysig nodi sut y mae'n bwriadu ymateb i'r pwysau hynny, ac yn enwedig sut y bydd yn llenwi bylchau a ragwelir yn y cyllid.

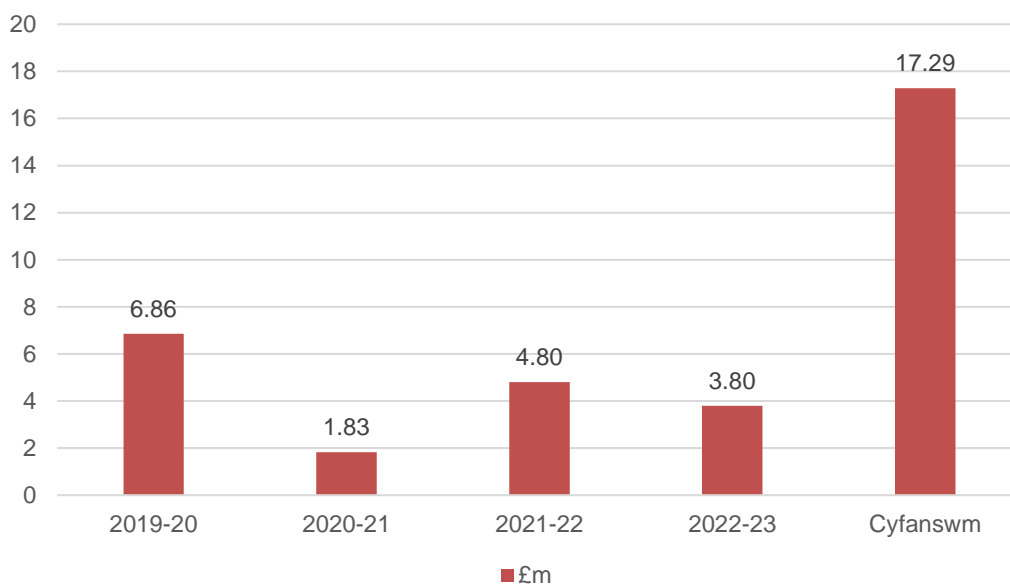
Yr hyn a ganfuom

- 7 Canfuom fod angen i'r Cyngor adolygu ei strategaeth ariannol i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael gan adeiladu cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i wella'i gydnerthedd. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
 - mae Strategaeth Ariannol Tymor Canolig y Cyngor 2019-20 i 2021-22 yn tybio bwch o ran cyllid a fydd o fewn yr amrediad o £12.3 miliwn i £14.7 miliwn dros y cyfnod o dair blynedd cyn cynyddu'r dreth gyngor a gweithredu arbedion.
 - fe wnaeth pwysau o ran galw a chostau yng nghyllidebau gwasanaethau allweddol, a methiant i gyflawni'r holl arbedion wedi'u cynllunio achosi i gyllidebau gwasanaethau unigol a chyllideb y Cyngor ar y cyfan fod mewn diffyg ar ddiwedd y blynyddoedd ariannol diwethaf. Mae gorwariannau'r Cyngor ar ddiwedd blynyddoedd wedi arwain yn eu tro at ostyngiad yn y cronfeydd wrth gefn cyffredinol, sydd ddim yn gynaliadwy.

- mae'r Cyngor wedi rhoi blaenoriaeth i ddarparu gwasanaethau dros y blynyddoedd diwethaf, ac mor ddiweddar â 2018-19 mae wedi ariannu mentrau newydd o falensau cyffredinol, sydd ddim yn gynaliadwy.

Arddangosyn 3: bwloch o ran y cyllid a ragamcanir

Mae'r graff canlynol yn dangos y bwloch o ran y cyllid y mae'r Cyngor wedi ei adnabod ar gyfer eleni, a'r tair blynedd ddilynol.

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

(Cynllun Ariannol Tymor Canolig 2020-21 – 2022-23 a Chyllideb 2020-21)

Bu gan y Cyngor orwariant ar y cyfan dros y blynyddoedd diwethaf ac mae'n dyrannu adnoddau ychwanegol sylweddol i ariannu'r pwysau mwy mewn gwasanaethau allweddol

Pam ei bod yn bwysig rhagweld gwariant yn gywir

- 8 Mae'n bwysig bod gorwariant a thanwariant yn cael eu cadw dan reolaeth a bod gwariant gwirioneddol mor agos â phosibl at y lefelau y cynlluniwyd ar eu cyfer. Mae Cyngor sy'n methu â rhagweld gwariant yn gywir a chynllunio'n gywir ar ei gyfer yn wynebu risg o greu pwysau ariannol nas rhagwelwyd a allai beryglu'r gallu i bennu cyllideb fantoledig. Gall patrymau sylweddol o danwariant fod yn lleihau gallu cyngor i gyflawni ei amcanion allweddol neu gyflawni ei gyfrifoldebau statudol.

Yr hyn a ganfuom

- 9 Canfuom y bu gan y Cyngor orwariant ar y cyfan dros y blynyddoedd diwethaf a'i fod yn dyrannu adnoddau ychwanegol sylweddol i ariannu'r pwysau mwy mewn gwasanaethau allweddol. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
- bu gorwariannau sylweddol mewn rhai meysydd gwasanaeth dros y blynyddoedd diwethaf sydd wedi cael eu gwrthbwyso'n rhannol gan danwariannau mewn meysydd megis Cyllid Corfforaethol a chyllidebau canolog.
 - mae gan y Cyngor wybodaeth dda ar lefel gwasanaethau ac o ganlyniad, mewn ymateb i fwy o bwysau ar wasanaethau, mae wedi dyrannu adnoddau ychwanegol i rai gwasanaethau. Er enghraifft, Plant a Theuluoedd (2019-20: £1.34 miliwn). Wrth edrych tua'r dyfodol, mae'r Cyngor yn bwriadu cyflwyno cynnydd o £0.98 miliwn yn y gyllideb Gwasanaethau Oedolion 2020-21.
 - mae'r Cyngor hefyd wedi adolygu ei gyllideb cludiant ysgolion (tacsis) ac wedi diwygio swm y cyllid sydd ar gael er nad yw hyn wedi datrys y sefyllfa gan bod cludiant ysgolion yn rhagfynegi gorwariant o £359,000 yn y flwyddyn gyfredol.
 - mae'r Cyngor yn rhagfynegi gorwariannau yn 2019-20 mewn rhai meysydd gwasanaeth gan gynnwys y Gwasanaethau Oedolion (£1.0 miliwn) a Chyllid Corfforaethol (gan gynnwys Budd-daliadau a Roddir) o £0.40 miliwn. Mae hyn yn dynodi bod pwysau sylweddol ar gyllidebau'r Cyngor o hyd. Nid yw parhau i ariannu gorwariannau o gronfeydd wrth gefn yn gynaliadwy.
 - er bod y gorwariannau a nodir yn alldro gwirioneddol y gyllideb referiw net dros dair blynedd yn **Arddangosyn 4** yn awgrymu y gall cyllideb y Cyngor fod wedi profi pwysau o wahanol feintiau dros y cyfnod, mae'n werth nodi bod y diffyg llai yn 2018-19 wedi deillio'n rhannol o ganlyniad i addasiad i Bolisi Darpariaeth Isafswm Refeniw y Cyngor sy'n newid proffil cost ariannu ad-daliadau ar ddyledion, ac yn celu elfen o'r gorwariannau adrannol.

Arddangosyn 4: swm y gorwariant/tanwariant yn berthynol i'r gyfanswm y gyllideb refeniw net

Mae'r arddangosyn canlynol yn dangos swm y gorwariant neu danwariant ar gyfer cyfanswm cyllideb refeniw net y Cyngor am y ddwy flynedd ddiwethaf a'r flwyddyn hyd yma ar ddiwedd mis Medi 2019.

	Cyllideb Wreiddiol y gyllideb refeniw net	Alldro Gwirioneddol y gyllideb refeniw net	Swm y gwaged / gorwariant ar y cyfan	Canran y gwahaniaeth o'i gymharu â'r gyllideb refeniw net
2017-18	£126.16m	£127.79m	Gorwariant o £1.63m	Gorwariant o 1.29%
2018-19	£130.95m	£131.58m	Gorwariant o £0.63m	Gorwariant o 0.48%
2019-20	£135.21m	£137.15m	Gorwariant o £1.25m	Gorwariant o 1.43%

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

Mae gan y Cyngor hanes o gyflawni elfen sylweddol o arbedion wedi'u cynllunio, ond mae arbedion heb eu cyflawni'n creu pwysau ariannol ychwanegol; mae'r Cyngor yn debygol o gael bod adnabod a chyflawni arbedion yn her gynyddol yn y dyfodol

Pam fod y gallu i adnabod a chyflawni cynlluniau arbedion yn bwysig

10 Mae'r gallu i adnabod meysydd lle gellir gwneud arbedion ariannol penodol, ac i wneud yr arbedion hynny wedyn, yn agwedd allweddol ar sicrhau cynaliadwyedd ariannol parhaus yn erbyn cefnlen o bwysau ariannol cynyddol. Lle nad yw cynlluniau arbedion yn cael eu cyflawni gall yn arwain at orwariannau sy'n golygu bod angen defnyddio cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gan gynyddu lefel yr arbedion y mae eu hangen ar gyfer blynyddoedd yn y dyfodol i wneud iawn am hyn. Lle nad yw cynlluniau arbedion yn cael eu cyflawni a lle nad yw'n ofynnol i feysydd gwasanaeth wneud arbedion heb eu cynllunio, mae hyn yn cynyddu'r risg naill ai na fydd arbedion yn gyson â blaenoriaethau'r Cyngor, neu o ddatrysiadau 'byrdymor' nad ydynt yn gynaliadwy dros y tymor canolig.

Yr hyn a ganfuom

11 Canfuom fod gan y Cyngor hanes o gyflawni elfen sylweddol o arbedion wedi'u cynllunio, ond bod mae arbedion heb eu cyflawni'n creu pwysau ariannol ychwanegol; mae'r Cyngor yn debygol o gael bod adnabod a chyflawni arbedion yn her gynyddol yn y dyfodol. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:

- mae gan y Cyngor hanes sefydledig o gyflawni arbedion ond nid yw wedi gallu gwireddu'r holl arbedion wedi'u cynllunio o fewn y flwyddyn ariannol sy'n arwain at ddiffyg sylfaenol yn y gyllideb flynyddol.
- fe wnaethom nodi yn yr adroddiad ar Gynllunio Arbedion ym mis Mawrth 2017 'Mae'r Cyngor yn rhagweld y caiff 83% o'i gynlluniau arbedion ar gyfer 2016-17 ei gyflawni ond nid oes digon o fanylion mewn rhai cynlluniau arbedion nac amserlenni cyflawni realistig'. Nid yw sefyllfa'r Cyngor o ran cyflawni cynlluniau arbedion yn ystod y flwyddyn (82.8% yn y flwyddyn gyfredol) wedi gwella, ac mae angen i'r Cyngor fynd ati ar frys i adolygu tangyflawniad a llithriant i adnabod cyfleoedd cadarn ar gyfer gwella o gynlluniau aflwyddiannus.
- amcangyfrifir bod cyfanswm yr arbedion heb eu cyflawni yn 2019-20 yn £427,000, ac yn 2018-19 roedd cyfanswm yr arbedion heb eu cyflawni'n £458,000. Mae'r Cyngor yn mynd ymlaen i gyflawni elfennau ychwanegol o'r arbedion a gynlluniwyd yn y blynyddoedd dilynol.
- ceir cydnabyddiaeth ymhlith cyngorau bod adnabod a chyflawni arbedion yn dod yn fwy o her.
- mae gan y Cyngor dystiolaeth nad yw cynyddu lefelau ffioedd wastad yn arwain at gynnydd cyfatebol yn lefel yr incwm, gan bod newidiadau'n effeithio ar ymddygiadau unigolion, ac felly nid yw cynnydd canrannol mewn unrhyw faes penodol o anghenraid yn trosi'n godiad tebyg yn lefel yr incwm a gesglir.

Arddangosyn 5: arbedion a gyflawnwyd yn ystod 2018-19 fel canran o'r arbedion wedi'u cynllunio

Mae'r arddangosyn canlynol yn nodi faint o arian yr oedd y Cyngor yn bwriadu ei arbed trwy arbedion wedi'u cynllunio yn ystod 2018-19 a faint o hyn y gwnaeth ei arbed mewn gwirionedd.

£2.33m

Cyfanswm yr arbedion wedi'u cynllunio

£1.93m

Arbedion wedi'u cynllunio a gyflawnwyd

£0.40m

Arbedion wedi'u cynllunio nas cyflawnwyd

82.8%

Canran yr arbedion a gyflawnwyd

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

Nid yw defnydd parhaus y Cyngor o gronfeydd wrth gefn i ariannu diffygion yn ystod y flwyddyn a gwariant refeniw wedi'i gynllunio'n gynaliadwy

Pam ei bod yn bwysig rheoli cronfeydd wrth gefn yn gynaliadwy

12 Mae lefelau iach o gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy yn rhwyd ddiogelwch bwysig i ategu cynaliadwyedd ariannol. Yn ogystal â bod ar gael i ariannu pwysau annisgwyl o ran cyllid, gall cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy fod yn ffynhonnell cyllid bwysig i ariannu mentrau 'buddsoddi i arbed' sydd wedi'u bwriadu i leihau cost barhaus darparu gwasanaethau hefyd. Mae cynghorau sy'n dangos patrwm o ddefnydd heb ei gynllunio o gronfeydd wrth gefn i lenwi bylchau yn ei cyllideb refeniw sy'n arwain at ostyngiadau ym malansau eu cronfeydd wrth gefn yn lleihau eu cydnerthedd i ariannu pwysau cyllidebol nas rhagwelwyd mewn blynyddoedd yn y dyfodol.

Yr hyn a ganfuom

- 13 Canfuom nad yw defnydd parhaus y Cyngor o gronfeydd wrth gefn i ariannu diffygion yn ystod y flwyddyn a gwariant refeniw wedi'i gynllunio'n gynaliadwy. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
- mae'r Cyngor wedi ariannu gwariant refeniw wedi'i gynllunio o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn 2018-19 a bu angen iddo ddefnyddio cronfeydd wrth gefn cyffredinol i ariannu gorwariannau yn y tair blynedd o 2016-17 i 2018-19. Mae'r Cyngor yn rhagweld y bydd yn defnyddio cronfeydd wrth gefn cyffredinol i ariannu'r gorwariannau ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol (2019-20).
 - mae Balans y Cronfeydd wrth Gefn Cyffredinol wedi gostwng o £8.36 miliwn ar ddiwedd mis Mawrth 2017 i lefel amcangyfrifedig (ar ddiwedd mis Rhagfyr 2019) o £4.60 miliwn ar ddiwedd mis Mawrth 2020, bydd cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi wedi gostwng o £10.46 miliwn i £8.55 miliwn dros yr un cyfnod, ac mae cyfanswm y cronfeydd wrth gefn wedi gostwng o £18.82 miliwn i £13.15 miliwn.
 - er bod cyfanswm y cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy fel canran o'r gyllideb refeniw net yn 11.2% fel yn [Arddangosyn 6](#), mae'r amcangyfrifon ar gyfer yr alldro ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol yn awgrymu y gallai'r ganran ostwng i 9.7%.
 - mae angen i'r Cyngor ganolbwyntio ar ei berfformiad ariannol yn ogystal ag ar berfformiad gwasanaethau a bydd angen iddo sicrhau bod cynlluniau arbedion yn cael eu cyflawni yn ystod y flwyddyn a bod yr holl gyllidebau'n realistig gan nad yw'r patrwm cyfredol o ariannu diffygion o gronfeydd wrth gefn cyffredinol yn gynaliadwy.

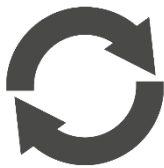
Arddangosyn 6: swm y cronfeydd wrth gefn o'i gymharu â'r gyllideb flynyddol, 2018-19

Mae'r arddangosyn hwn yn dangos swm y cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy a oedd gan y Cyngor ar ddiwedd mis Mawrth 2019 o'i gymharu â'i gyllideb referniw net ar gyfer yr un flwyddyn.

£130.9m

Cyllideb Referniw Net

£14.7m

Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy

11.2%

Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy fel canran o'r Gyllideb Referniw Net

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

Mae cyfraddau casglu'r dreth gyngor wedi aros yn sefydlog ac mae'r dreth gyngor fel cyfran o incwm y Cyngor wedi tyfu dros y degawd diwethaf

Pam fod cyfraddau casglu'r dreth gyngor yn bwysig

- 14 Bydd methu â chasglu swm y dreth gyngor sy'n ddyledus i'r Cyngor yn arwain at lai o incwm. Gall hyn yn ei dro gynyddu'r pwysau ariannol ar y Cyngor a'i gwneud yn ofynnol iddo wneud arbedion ychwanegol. Er nad y dreth gyngor yw ffynhonnell cyllid fwyaf cyngorau yng Nghymru, mae'n dal i fod yn ffynhonnell incwm allweddol.

Yr hyn a ganfuom

- 15 Canfuom fod cyfraddau casglu'r dreth gyngor wedi aros yn sefydlog ac mae'r dreth gyngor fel cyfran o incwm y Cyngor wedi tyfu dros y degawd diwethaf. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
 - mae cyfraddau casglu'r dreth gyngor wedi aros yn sefydlog; ac
 - mae incwm o'r dreth gyngor ar Ynys Môn wedi cynyddu o 22% o'r ffynonellau referniw net yn 2010-11 i 29% yn 2019-20 (Ardrethi Annomestig, Grant Cynnal Referniw a'r Dreth Gyngor). Mae newid tebyg yn y cyllid o'r Grant Cynnal Referniw i'r dreth gyngor yn amlwg mewn cyngorau eraill yng Nghymru.

Arddangosyn 7: Cyfraddau casglu'r dreth gyngor

Mae'r arddangosyn hwn yn dangos y ganran o'r dreth gyngor a oedd yn ddyledus a gasglwyd gan y Cyngor yn ystod 2018-19.

Roedd yr arian a gasglwyd o'r Dreth Gyngor ar 31 Mawrth 2019 yn £38.716m (97.3%) o'i gymharu â debyd casgladwy o £39.634m

Ffynhonnell: www.statswales.gov.uk

Nid oes gan y Cyngor brosiectau sydd â ffocws masnachol llwyr ac mae lefelau benthyca ar y cyfan ar fin cynyddu

Pam ei bod yn bwysig cynnal lefelau benthyca cynaliadwy

- 16 Gall benthyca fod yn ffynhonnell cyllid werthfawr, er enghraifft, i ariannu prosiectau cyfalaf ar raddfa fawr megis ysgolion neu ganolfannau hamdden newydd. Fodd bynnag, gall cost ad-dalu arian a fenthyciwyd gan gynnwys costau llog gael effaith hirdymor ar gyllidebau refeniw parhaus. Mae cynghorau sy'n methu â tharo cydbwysedd priodol rhwng manteision a chostau benthyca ar y naill law a'u cyllidebau refeniw rhagamcanol ar y llaw arall yn wynebu risg o leihau swm y cyllid sydd ar gael i ddarparu gwasanaethau. Mae benthyca i ariannu gweithgarwch masnachol yn cynnig y potensial i greu incwm ychwanegol i ariannu gwasanaethau'r cyngor; fodd bynnag, gall hefyd ddwyn risgiau sylweddol a fyddai'n gysylltiedig ag unrhyw weithgarwch masnachol.

Yr hyn a ganfuom

- 17 Canfuom nad oes gan y Cyngor brosiectau sydd â ffocws masnachol llwyr ac mae lefelau benthycia ar y cyfan ar fin cynyddu. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
- Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor yw defnyddio'i falensau arian parod yn gyntaf (benthycia mewnol) i ariannu gwariant cyfalaf a dim ond benthycia o'r tu allan pan fo angen i gynnal digon o falensau arian parod i dalu costau o ddydd i ddydd. O ran y sefyllfa ar 31 Mawrth 2019 roedd Gofyniad Ariannu Cyfalaf y Cyngor (gan gynnwys y Cyfrif Refeniw Tai) yn £138.7 miliwn ac roedd dyled allanol yn £132.5 miliwn. O ganlyniad, mae £6.2 miliwn o'r Gofyniad Ariannu Cyfalaf wedi cael ei ariannu trwy fenthycia mewnol.
 - Strategaeth y Cyngor yw peidio â benthycia'n weithredol er mwyn datblygu incwm masnachol. Ar y cyfan, mae'r lefelau benthycia wedi bod yn sefydlog ar tua 3.5% o'r gyllideb refeniw net ond mae'r Cyngor yn rhagfynegi y bydd hyn yn cynyddu i 7.7% yn 2020-21 ac i 9.7% yn y flwyddyn ganlynol.

Arddangosyn 8: arian a fenthyciwyd gan y Cyngor

Mae'r arddangosyn isod yn dangos cyfanswm yr arian y mae'r Cyngor wedi'i fenthycia i ariannu buddsoddiadau masnachol, yn ogystal â chost yr holl fenthyciadau gan y Cyngor fel cyfran o'i gyllideb refeniw net.

£0m

Swm y benthyciadau i ariannu
buddsoddiadau masnachol

5.0%

Cost cyfanswm y benthyciadau fel cyfran
o'r gyllideb refeniw net 2018-19

Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru